

и других военных формирований. Рассмотрены объект преступления, объективная сторона, субъект, субъективная сторона и квалифицирующие признаки преступления.

Ключевые слова: *объект преступления, объективная сторона, субъект, субъективная сторона, национальная безопасность, Вооруженные Силы Украины, другие военные формирования, особый период, препятствование законной деятельности Вооруженных Сил Украины и других военных формирований.*

Lyudvik V. D. Criminal-legal characteristic of obstruction of the lawful activities of the Armed forces of Ukraine and other military formations. The article deals with the study of structure of a crime under article 1141 of the Criminal Code of Ukraine. The article discusses generic and direct objects, the objective side of the crime, the offender, the subjective side of the offence and considering its features.

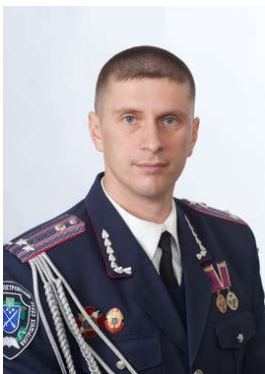
The author believes that the ancestral object of a crime under article 114-1 of the Criminal code of Ukraine are the social relations in the sphere of protection of the fundamentals of national security of Ukraine, and the direct - normal activity of the Armed forces of Ukraine and other military formations in terms of ensuring national security of Ukraine. On the objective side of a crime is to commit interfere with the legitimate activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations during the special period.

The author argues that the obligatory sign of the objective side is the time of the offence, namely the special period. The offender is a physical responsible person who, at the time of the offense attained the age of 16. From the subjective party the crime is characterised by a deliberate form of guilt only in the form of direct intent. When the disclosure of qualifying signs the author considers terms such as "death and other grave consequences".

The author concluded that the criminal provisions under article 1141 of the criminal code is a blanket. To clarify its content and use in practice should apply to legislative acts of Ukraine that regulate the lawful activities of the Armed forces of Ukraine.

Keywords: *object of crime, objective side of crime, offender, subjective side of crime, national security, Armed Forces of Ukraine, other military units, special period, impeding legitimate activities of Armed Forces of Ukraine and other military formations.*

Надійшла до редакції 10.06.2015

Хашев В. Г.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.622

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Досліджено окремі спірні питання кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини за ст. 117 КК України з метою правильного її застосування на практиці.

Ключові слова: *умисне вбивство, новонароджена дитина, час пологів, час відразу після пологів.*

Постановка проблеми. Найголовнішим правом Конституція України визнає право людини на життя, без забезпечення якого немає сенсу ставити питання про дотримання інших прав і свобод людини. Кримінальний кодекс одним зі своїх завдань називає правове забезпечення охорони життя людини, тому відповідальність за посягання на життя людини передбачено низкою його статей. Але останнім часом право людини на життя порушується все частіше. Потерпілими від цих злочинних посягань стають також діти і, що найбільш неприпустимо, новонароджені немовлята.

У чинному КК України вбивство новонародженої дитини її матір'ю виділено у самостійний склад злочину, передбачений ст. 117 КК, і вважається менш небезпечним різновидом умисного вбивства, тобто привілейованим складом злочину. Це положення не є новим, оскільки ще до 1917 р. вбивство матір'ю новонародженої дитини (і навіть ширше – дітовбивство) розглядалось переважно як вбивство, вчинене за пом'якшуючих обставин [1, с. 174-175]. Відповідно до статистичної інформації Генеральної прокуратури України у 2013 р. в Україні було обліковано 12, у 2014 р. – 14, за січень-квітень 2015 р. – 4 випадки таких вбивств.

Вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України) виділено законодавцем в особливий, окремий склад злочину, що має лише йому притаманні специфічні властивості, зокрема:

- 1) таке вбивство вчиняє матір, позбавляючи життя свою дитину;
- 2) вбивство вчиняє матір під час пологів або відразу ж після них;
- 3) вбивство спрямоване проти життя новонародженої дитини, яка ще тільки народжується або щойно народилася [2, с.113].

Актуальним сьогодні вважається дослідження недоліків, що виникають в практичній діяльності для вирішення проблеми відмежування умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України) від умисного вбивства малолітньої дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України) та визначення часу вчинення цього злочину.

Метою статті є дослідження окремих проблем кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини за ст. 117 КК України.

Виклад основного матеріалу. Проблеми кримінальної відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини досліджували такі науковці, як М.Й. Коржанський [2], О.Л. Карасова [3], Л. А. Остапенко [4], О.Л. Старко [5] та інші науковці.

Більшість вчених, які досліджують ознаки складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України, використовують термін «психоемоційний стан жінки». Як правило, досліджуються підстави для виникнення такого стану, вплив його на здатність жінки усвідомлювати свої дії і (або) керувати ними. Підтримуючи думку багатьох вчених, які вказують, що підставою для виділення окремого привілейованого складу злочину слугував саме особливий психоемоційний стан матері, зумовлений пологами, зазначимо, що законодавець у диспозиції ст. 117 КК України таку ознаку суб'єктивної сторони складу злочину, як «особливий психоемоційний стан матері», не називає. Якщо дослівно тлумачити ст. 117, слід вказати, що будь-які діяння матері під час пологів

або одразу після них (а тривалість цих періодів точно не визначено), повинні кваліфікуватися як привілейоване вбивство. Та й засоби масової інформації неодноразово повідомляли, що, наприклад, жінка приховувала вагітність, не ставала на облік у жіночій консультації, поїхала народжувати дитину за межі свого населеного пункту тощо, а після народження дитину викинула. Невже такі дії теж слід розглядати як привілейоване вбивство?

Кримінальне законодавство, яке покликано охороняти інтереси особи, залишається й досі недосконалим. Існування ст. 117 КК України є яскравим прикладом відображення конфлікту інтересів між матір'ю та її новонародженою дитиною. В цьому випадку можна погодитись з позицією Г.Л. Карасової, яка стверджує, що, незважаючи на обґрунтованість виділення самостійної кримінально-правової норми, яка встановлює відповідальність стосовно матері, яка спричиняє смерть своїй новонародженій дитині, в обумовленому пологами стані, конструктивні ознаки даного складу злочину далекі від однозначного розуміння, і тому навіть бездоганна кваліфікація злочинних посягань на життя новонародженого не гарантує належного врахування всіх кримінологічно значущих характеристик діяння та осіб, що його вчинили [3, с. 3].

Тому проблемним є те, що практики, не завжди дослідивши всі криміногенні чинники та ставлення матері до вчиненого діяння, і при вбивстві останньої своєї новонародженої дитини, кваліфікують дане діяння як привілейований злочин, відповідальність за який передбачено ст. 117 КК.

Для прикладу наведемо фрагменти вироку Зміївського районного суду Харківської області: «...29.10.2014 р. Д., перебуваючи на восьмому місяці вагітності, за місцем свого проживання самостійно народила дитину чоловічої статі та одразу після природного виходу дитини з пологового шляху, на ґрунті емоційної напруги, викликаній самими пологами та психічними і фізіологічними процесами, що їх супроводжували, тобто перебуваючи в обумовленому пологами психічному стані, діючи з раптово виниклим умислом на спричинення смерті дитини, помістила новонароджену дитину в поліетиленовий пакет, зав'язала шию мотузкою, яку затягнула, таким чином перекривши їй доступ повітря, після чого сховала новонароджену дитину в погребі, розташованому на території свого подвір'я. В результаті умисних, протиправних дій Д. в той же день, протягом перших хвилин після пологів настала смерть дитини. Причиною смерті дитини стала механічна асфіксія, внаслідок здавлення органів шиї петлею. ...Винна пояснила, що проживала разом з цивільним чоловіком та трьома дітьми. З чоловіком склалися напружені стосунки, оскільки він вживає спиртні напої. Чоловік не хотів четверту дитину, хоча вона не намагалась свого часу переривати вагітність. У вказаний день у неї почались пологи, відійшли води і вона народила дитину, яка впала у відро для сміття. Перебуваючи у шоковому стані та для того, щоб запобігти можливості малолітнім дітям побачити новонароджену дитину, швидко поклала її в поліетиленовий пакет зав'язала його мотузкою і віднесла до погребя. ... За інформацією завідуючого поліклінічним відділенням Зміївської ЦРЛ, Д. у період з січня 2014 р. по 29.10.2014 р. за консультацією, лікуванням, ультразвуковим

обстеженням, направленням на лікування до жіночої консультації до лікувального закладу не зверталась. ... Відповідно до акта судово-психіатричної експертизи № 1029 від 11.11.2014 Д. ознак психозу, слабоумства та інших психічних розладів не виявляє. За своїм психічним станом може усвідомлювати свої дії та керувати ними. Д. в період часу, до якого відноситься правопорушення, перебувала поза будь-якого тимчасового хворобливого розладу психічної діяльності, могла усвідомлювати свої дії та керувати ними...» [6].

Проаналізувавши зазначене, можна сказати, що в даному випадку не було враховано, що жінка, яка вчинила вбивство своєї дитини, хоча і з самого початку своєї вагітності, можливо, умислу на її вбивство не мала, але й не вживала ніяких заходів для збереження плоду та народження здорової дитини. Це в даному випадку підтверджено довідками з лікарні, де зазначено, що жінка не перебувала на обліку в жіночій консультації, не проходила ніяких перевірок за час протікання вагітності, а також народжувала вдома, без втручання медиків. Крім того, у вироку відображено, що родина є багатодітною і «поповненню», м'яко кажучи, були не дуже раді. Вказано лише, що за час вагітності жінка не робила спроби позбутися дитини. Але ж чи було досліджено причини цього вчинку? Адже на це могло вплинути дуже багато факторів. Наприклад те, що про вагітність дізналися на великому строку вагітності, коли аборт вже зробити неможливо. Або, враховуючи, що сім'я багатодітна, не виключається відсутність достатнього матеріального забезпечення для медичного огляду тощо. І останнє: згідно з висновком СМЕ в період часу, до якого відноситься правопорушення, мати була абсолютно здоровою та будь-яких тимчасових хворобливих розладів психічної діяльності в неї не спостерігалось, а отже, вона могла усвідомлювати свої дії та керувати ними. Тому постає питання: чи доцільна в цьому випадку відповідна кваліфікація за ст. 117 КК України? А такі випадки трапляються дуже часто.

З цього приводу О.Л. Старко цілком слушно стверджує, що заздалегідь обдуманий умисел не виключає привілейованості дітовбивства, тому слід погодитися з прибічниками тієї позиції, згідно з якою заздалегідь обдуманий умисел не впливає на кваліфікацію. Однак, безумовно, міра покарання повинна бути адекватною та справедливою. Виявлення заздалегідь обдуманого умислу впливає на ступінь суспільної небезпеки вчиненого й особи винного, отже має враховуватися при призначенні покарання винній особі, що дозволяє зробити санкція ст. 117 КК України, межі якої розширені чинним законодавством про кримінальну відповідальність [5, с. 61-62].

Вищевказана позиція цілком правильно обгрунтовується тим, що у період вагітності, під час пологів та певний проміжок часу після них жінка перебуває в особливому психофізичному стані, що «присутній у всіх випадках убивства матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів. Тобто має місце так звана неспростовна юридична презумпція – коли стан суб'єкта злочину безпосередньо пов'язується із певним проміжком часу» [5, с. 51-52].

Схожої думки дотримується і Л. А. Остапенко, зазначаючи, що особливий психоемоційний стан жінки не є обов'язковою конструктивною ознакою

цього складу злочину (він чітко не прописаний у диспозиції ст. 117 КК України), але, незважаючи на це, презюмується в кожному випадку вчинення вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини [4, с. 129].

Тому, на нашу думку, правильною є позиція Апеляційного суду Запорізької області, який не задовільнив апеляцію прокурора м. Мелітополь на вирок Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 21.03.2014, котрим М. засуджено за умисне вбивство своєї новонародженої дочки за ч. 2 ст. 15, ст. 117 КК України. Прокурор вважав, що дії М. слід кваліфікувати як закінчений замах на умисне вбивство малолітньої дитини (ч. 2 ст. 15, п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України), оскільки в неї був мотив вчинити таке вбивство. Але суд другої інстанції не врахував цей довод, зазначивши, що М. вчинила замах на вбивство своєї новонародженої дочки саме під час пологів, що і визначає кваліфікацію її дій за ст. 117 КК України навіть і тоді, якщо умисел на позбавлення життя новонародженої дитини виник у матері ще до народження цієї дитини [7].

Склад злочину, що розглядається, може мати місце лише в разі вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. Посягання на плід після початку пологового процесу є посяганням на життя новонародженої людини. Внутрішньо-утробне знищення плоду до початку пологового процесу може розглядатися лише як переривання вагітності. Жінка, яка здійснила переривання своєї вагітності, за чинним кримінальним законодавством відповідальності не несе.

Вказівкою на вчинення вбивства новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів законодавець обмежує вчинення даного злочину певним проміжком часу, який є нетривалим і визначається в кожному конкретному випадку. Вбивство матір'ю своєї дитини через такий час після пологів, коли вже не можна говорити про особливий стан жінки, яка перенесла пологовий процес, не дає підстав для застосування ст. 117 КК України. У таких випадках відповідальність за вбивство настає на загальних підставах.

Слід визнати, що найбільш спірним в літературі і складним питанням, яке викликає труднощі при кваліфікації, є тлумачення такої обов'язкової ознаки об'єктивної сторони дітовбивства, як час вчинення злочину. Конструкція ст. 117 КК є такою, що не визначає конкретних строків скоєння злочину в часі, а лише констатує – «під час пологів або відразу після пологів». В літературі зазначається, що застосування цієї норми на практиці викликає певні труднощі, оскільки дане суспільне небезпечне діяння має специфіку юридичного та медичного аспектів. Так, лікарі, акушери, судові медики та юристи по-різному підходять до визначення даного часового проміжку.

Найменше розходжень спостерігається щодо критерію «під час пологів». З урахуванням біологічних (медичних) факторів цей проміжок охоплює три періоди пологів: перший – період розкриття шийки матки, який може тривати до 18 годин, другий – період зганняння плода, тривалість якого до двох годин, третій – послідовий, що починається після народження плода і закінчується народженням посліду. Він є найкоротшим (5-30 хв.) [8, с. 178]. Отже, період «під час пологів» починається з моменту розкриття шийки матки і закінчується після народження посліду.

Більш спірним питанням є проміжок часу «відразу після пологів», протя-

гом якого вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини може бути кваліфіковано за ст. 117 КК України. Законодавчий вираз «вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини відразу після пологів» вимагає законодавчого уточнення, адже має неоднозначне тлумачення як на практиці, так і в науковій літературі. Ситуація ускладнюється ще й тим, що певна кількість дітовбивств вчиняється через тривалий час після пологів. Дуже актуальним та значущим постає питання вирішення даної проблеми, оскільки вона впливає на кваліфікацію злочину та на застосування заходів кримінально-правового впливу на винну особу.

З цього приводу такою, що заслуговує на увагу, є позиція О.Л. Старко, яка, проаналізувавши у своєму дисертаційному дослідженні різні погляди на тлумачення даної ознаки, дійшла такого висновку: «Період “відразу після пологів” настає після завершення послідового (останнього) періоду пологів. Момент закінчення цього проміжку часу вирішується у кожному конкретному випадку, враховуючи всі обставини справи. Орієнтиром визначення цього моменту може слугувати момент початку проведення заходів з догляду за щойно народженим немовлям (перев'язування пуповини, миття, годування)» [5, с. 166].

Тому, на нашу думку, правильною є позиція Апеляційного суду Тернопільської області, який не задовільнив апеляцію прокурора м. Тернопіль на вирок Тернопільського міськрайонного суду від 26.03.2012, котрим К. засуджено за умисне вбивство своєї новонародженої дочки за ст. 117 КК України. Прокурор вважав, що дії К. слід кваліфікувати як умисне вбивство малолітньої дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України), оскільки К. вбила свою дочку майже через півтора місяця після народження. Але суд другої інстанції врахував не цю обставину, а той факт, що, відповідно до даних висновків психіатричної та додаткової психолого-психіатричної експертизи, К. у період інкримінованого їй злочину перебувала в особливому психоемоційному стані (кумулятивний афект), зумовленому пологами після народження дочки. Цей проміжок часу може бути розтягнутий по часу від декількох днів до декількох місяців. Також суд зазначив, що вищевказані висновки узгоджуються з фактичними обставинами справи, водночас базуються та відповідають показанням потерпілого, свідків та іншим доказам по справі [9].

Висновки. Отже, виходячи з вищевикладеного, можна дійти висновку, що наявність у матері заздалегідь обдуманого умислу на вбивство своєї новонародженої дитини підвищує ступінь суспільної небезпеки злочину, але не впливає на кваліфікацію, оскільки даний злочин у будь-якому разі вчинюється в обумовленому пологами стані, що презюмується в кожному випадку вчинення вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. Для визначення моменту закінчення проміжку часу “відразу після пологів” слід враховувати психоемоційний стан, в якому перебувала жінка на момент вбивства своєї новонародженої дитини, а також інші обставини справи, повноту та всебічність доказів у ній. Хоча недопустимим є й безмежне розширення цього строку. Орієнтиром тут, на нашу думку, має бути період новонародженості дитини, що триває, на думку вчених, від моменту народження до 2-х місяців [10]. У випадках перевищення цього строку справу можна вирішувати з ура-

хуванням положень про обмежену осудність.

Бібліографічні посилання

1. Уголовное уложение, высочайше утвержденное 22 марта 1903 г. – СПб. : Государственная канцелярия, 1903. – 284 с.
2. *Коржанський М.Й.* Кваліфікація злочинів : навч. посібник / М.Й. Коржанський. – К. : Атіка, 2002. – С. 143-144.
3. *Карасова А.Л.* Убийство матерью новорожденного ребенка: теоретико-прикладные аспекты ответственности по ст. 106 УК РФ : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. / А.Л. Карасова. – Ростов-на-Дону, 2003. – 225 с.
4. *Остапенко Л.* Правова оцінка причетності до вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини / Л. Остапенко // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 6. – С. 128-131.
5. *Старко О.Л.* Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О.Л. Старко / Київський націон. ун-т внутр. справ України. – К., 2007. – 222 с.
6. Вирок Зміївського районного суду Харківської області від 12.02.15. Справа № 621/155/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42676351>.
7. Ухвала Апеляційного суду Запорізької області від 04.08.2014. Справа № 320/12867/13-к // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40011743>.
8. *Запорожан В.М.* Акушерство і гінекологія : у 2-х кн. – Кн. 1. Акушерство / В.М. Запорожан. – К., 2000. – 432 с.
9. Ухвала Апеляційного суду Тернопільської області від 27.06.2012. Справа № 1990/11-183/12 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua/Review/25471174.
10. *Потапюк Л.М.* Вікова та педагогічна психологія : курс лекцій. Тема № 3. Психологія дошкільного дитинства / Л.М. Потапюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.lntu.info/book/fof/ippy/2013/13-62/page7.html>.

Хашев В.Г. Проблемные вопросы уголовной ответственности за умышленное убийство матерью своего новорожденного ребенка. Исследованы отдельные спорные вопросы квалификации умышленного убийства матерью своего новорожденного ребенка по ст. 117 УК Украины с целью ее правильного применения на практике.

Ключевые слова: *умышленное убийство, новорожденный ребенок, время родов, время сразу после родов.*

Khashev V. G. Problematic issues of criminal liability for infanticide. The author has studied some discussive issues of estimation of infanticide under art. 117 of the Criminal Code of Ukraine for its correct practical use.

Актуальним сьогодні вважається дослідження недоліків, що виникають в практичній діяльності для вирішення проблеми відмежування умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України) від умисного вбивства малолітньої дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України) та визначення часу вчинення цього злочину.

He has concluded that наявність у матері заздалегідь обдуманого умислу на вбивство своєї новонародженої дитини підвищує ступінь суспільної небезпеки злочину, але не впливає на кваліфікацію, оскільки даний злочин у будь-якому разі вчинюється в обумовленому пологами стані, що презюмується в кожному випадку вчинення вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. Для визначення моменту закінчення проміжку часу “відразу після пологів” слід враховувати психоемоційний стан, в якому перебувала жінка на момент вбивства своєї новонародженої дитини, а також інші обставини справи, повноту та всебічність доказів у ній.

Ключевые слова: *умышленное убийство, новорожденный ребенок, время родов, время сразу после родов.*

Надійшла до редакції 16.04.2015